

Nr 40.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1942 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om tillerkännande av viss förmån åt ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension.

I en inom andra kammaren under nr 110 väckt motion, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har herr *Eriksson* i Stockholm hemställt, »att riksdagen måtte besluta, att ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension, må tillerkännas samma förmån som jämlikt stadgandena i dels § 12 av Lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk den 4 juni 1920, dels ock § 22 av Civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 tillkommit tjänstemän, som senare under likartade förhållanden avgått ur statens tjänst».

Beträffande motiveringen för ifrågavarande förslag får utskottet hänvisa till motionen.

Över förevarande motion har utskottet i vederbörlig ordning införskafat utlåtande från *statskontoret*, som anfört följande:

Såsom i motionen framhållits, har för tjänsteman, som varit underkastad bestämmelserna i lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar samt statens vattenfallsverk — om han avgått ur tjänst utan att vara berättigad till tjänstepension — enligt 12 § nämnda pensionslag kapitalvärdet av hans pensionsavgifter inbetalats från vederbörande pensionsfond till pensionsstyrelsen för beredande av pension åt honom enligt lagen om allmän pensionsförsäkring. Några föreskrifter av dylik innebörd hava, såsom motionären påpekat, icke funnits intagna i de pensionsbestämmelser, som gällde för kommunikationsverkens tjänstemän före ikraftträdandet av sagda lag liksom ej heller i vare sig 1907 års civila pensionslag, vilken inom den övriga civila statsförvaltningen i allmänhet varit gällande intill den 1 juli 1935 och alltjämt gäller för vissa förvaltningsområden, eller i de pensionsbestämmelser, som före den 1 juli 1935 gällt för personal inom försvarsväsendet. I samtliga nu nämnda fall har tjänsteman, som avgått ur statstjänst före pensionsåldern av annan orsak än sjukdom, icke varit tillförsäkrad rätt till pension på grund av inbetalda avgifter och ej heller rätt att återbekomma sådana avgifter. Däremot hava i de från och med

den 1 juli 1935 gällande civila och militära tjänstepensionsreglementena in- tagits stadganden (resp. 22 och 21 §§), vilka i princip innebära, att tjänste- män, som avgå ur statens tjänst utan rätt att komma i åtnjutande av pension enligt reglementena, skola försäkras till erhållande av s. k. upp- skjuten livränta för ett allt efter anställningstidens längd varierande be- lopp. Denna livränta innebär såtillvida en utsträckning av motsvarande förmån enligt kommunikationsverkens pensionslag, som den avgångne ge- nom livräntan helt eller i viss utsträckning erhåller vederlag icke blott för de under tjänstetiden erlagda bidragen till pensioneringen utan jämväl för den del av den på tjänstetiden belöpande pensionen, som bekostas av staten.

Såvitt statskontoret kan finna, torde motionären hava åsyftat, att ordi- narie statliga befattningshavare, vilka före tidpunkten för ikraftträdandet av 1934 års civila tjänstepensionsreglemente avgått från sina befattningar utan rätt att komma i åtnjutande av pension, skulle tillerkännas den för- mån, som i form av uppskjuten livränta tillkommer tjänsteman, vilken er- hållit sin pensionsrätt reglerad enligt de pensioneringsprinciper, som kom- mit till uttryck i nämnda reglemente.

Statskontoret måste för sin del ställa sig bestämt avvisande gentemot det av motionären framförda förslaget. Redan av principiella skäl är det enligt ämbetsverkets mening ägnat att ingiva starka betänkligheter, därest före- skrifterna i civila tjänstepensionsreglementet om uppskjuten livränta skulle givas, så att säga, retroaktiv tillämpning på f. d. befattningshavare, vilka icke varit underkastade reglementets bestämmelser. I detta sammanhang torde för övrigt böra framhållas, att statsmakterna hittills såsom regel mot- satt sig bifall till framställningar om retroaktiv tillämpning av nyare pen- sioneringsprinciper. Vidare bör uppmärksammas, att åtgärder i motionens syfte skulle, såsom ovan redan påvisats, få konsekvenser icke endast med avseende å tjänstemän, å vilka bestämmelserna i 1907 års pensionslag varit gällande, utan även beträffande de f. d. militära beställningshavare, som avgått ur tjänst före ikraftträdandet av militära tjänstepensionsreglementet.

Motionären har gjort gällande, att pensionsstyrelsen utan svårighet skulle kunna verkställa den utredning, som erfordras för att fastställa antalet av de personer, vilka skulle bli delaktiga av den ifrågasatta förmånen. Enligt statskontorets mening skulle pensionsstyrelsens handläggning av hithörande frågor bli av synnerligen omfattande och tidsödande beskaffenhet. Att märka är, att styrelsen i så fall skulle behöva icke blott inhämta upplys- ningar från samtliga ämbetsverk och myndigheter för att utröna, vilka ordi- narie befattningshavare i dessa verk, som före den 1 juli 1935 avgått ur tjänst utan rätt till tjänstepension, utan även med ledning av eljest tillgäng- liga uppgifter undersöka, vilka av dessa befattningshavare, som fortfarande äro i livet. Härtill komma de jämförelsevis besvärliga arbetsuppgifterna att försäkringstekniskt bestämma storleken av ifrågakommande livräntor. Lik- nande utredningar skulle erfordras beträffande förut omförmälda militära beställningshavare.

Statskontoret vill vidare framhålla, att — med hänsyn till det sätt, på vilket pensionsutgifterna numera finansieras — ett bifall till motionen skulle medföra direkta merkostnader för statsverket. Då det läres kunna förut- sättas, att en väsentlig del av de befattningshavare, om vilka här är fråga, redan uppnått den ålder, som regelmässigt berättigar till uppskjuten livränta, torde dessa kostnader kunna beräknas omedelbart bli av icke obetydlig omfattning.

I detta sammanhang må jämväl erinras därom, att jämlikt det av 1941

års riksdag antagna allmänna tjänstepensionsreglementet förutsättningarna för erhållande av uppskjuten livränta (tjänstelivränta) blivit skärpta, i det att rätten till dylik förmån gjorts beroende av om tjänstemannen före avgången innehåft pensionsberättigande anställning under sammanlagt minst tre år. Enligt vad som framgår av förarbetena till detta stadgande, ansågs det nämligen icke motiverat, att staten för en befattningshavare med kortvarig anställning skulle påtaga sig det omfattande arbete, som innefattades i fastställandet av livräntebelopp, personalbokföring och periodisk utbetalning av livränta. Gentemot åsikten, att den föreslagna anordningen skulle innebära, att tjänstemannen orätmätigt berövades all valuta av pensionsavdragen, framhölls, att vederbörande redan före avgången erhållit visst vederlag för pensionsavdragen i form av den rätt, han under anställningstiden ägt att i händelse av då inträdande arbetsoförmåga erhålla invalid- eller sjukpension. Ett bifall till motionen skulle vid sådana förhållanden icke stå i god överensstämmelse med statsmakternas nyligen fattade beslut att begränsa rätten till den förmån, varom här är fråga.

Under åberopande av vad sålunda anförts avstyrker statskontoret bifall till den föreliggande motionen.

Enligt tidigare gällande bestämmelser — liksom enligt bestämmelserna i *Utskottet*. 1907 års för vissa förvaltningsområden alltjämt gällande pensionslag — ägde tjänsteman vid avgång ur statens tjänst före uppnådd pensionsålder av annan orsak än invaliditet eller sjukdom icke någon rätt till pension på grund av inbetalda avgifter och ej heller rätt att återbekomma sådana avgifter. Detta var vid kommunikationsverken fallet före tillkomsten av 1920 års pensionslag; vid den civila statsförvaltningen i övrigt ävensom vid militärförvaltningen var enahanda förhållande rådande intill ikraftträdandet den 1 juli 1935 av de nuvarande civila och militära tjänstepensionsreglementena. I 1920 års pensionslag för kommunikationsverken föreskrevs, att för tjänsteman, som avgick ur tjänst utan att vara berättigad till tjänstepension, skulle kapitalvärdet av hans pensionsavgifter inbetalas från vederbörande pensionsfond till pensionsstyrelsen för beredande av pension åt honom enligt lagen om allmän pensionsförsäkring. I civila och militära tjänstepensionsreglementena hava intagits stadganden, vilka i princip innebära, att tjänstemän, som avgå ur statens tjänst utan rätt att komma i åtnjutande av pension enligt reglementena, skola försäkras till erhållande av s. k. uppskjuten livränta. Denna livränta innebär såtillvida en utvidgning av motsvarande förmån enligt kommunikationsverkens pensionslag, som den avgångne därigenom erhåller vederlag — helt eller delvis — icke blott för de under tjänstetiden erlagda bidragen till pensioneringen utan jämväl för den del av den på tjänstetiden belöpande pensionen, som bekostas av staten. I den föreliggande motionen hemställes nu, att riksdagen måtte besluta, att ordinarie tjänstemän, vilka avgått från tjänsten utan rätt till pension, må tillerkännas enahanda förmån, som jämlikt stadgandena i dels 1920 års pensionslag för kommunikationsverken, dels ock civila tjänstepensionsreglementet tillförsäkrats tjänstemän, vilka efter den 1 juli 1920 respektive den

1 juli 1935 under likartade förhållanden avgått ur statstjänst. Enligt detta förslag skulle således bestämmelserna i kommunikationsverkens pensionslag angående beredande av pension på basis av kapitalvärdet av erlagda pensionsavgifter, respektive i civila tjänstepensionsreglementet angående uppskjuten livränta, givas så att säga retroaktiv tillämpning på f. d. befattningshavare, vilka icke varit underkastade pensionslagens eller pensionsreglementets föreskrifter.

Statskontoret har för sin del ställt sig bestämt avvisande gentemot motionärens förslag under hänvisning till att en retroaktiv tillämpning av nyare pensioneringsgrunder vore ägnad att ingiva starka betänkligheter. Vad statskontoret sålunda anfört är givetvis i princip riktigt. Enligt utskottets mening bör dock i undantagsfall, där så kan ske utan prejudicerande verkningar, avsteg kunna göras från den ståndpunkt, som intagits av statskontoret och som hittills tämligen konsekvent biträts av statsmakterna. Från denna utgångspunkt synes det i motionen framlagda förslaget — dock med vissa modifikationer — kunna förtjäna att tagas under övervägande. Det synes ock, sakligt sett, icke vara oförenligt med rättvisa och billighet, att befattningshavare, som avgått ur tjänst utan rätt till någon pensionsförmån, på ett eller annat sätt erhålla gottgörelse för vad de utgivit i pensionsavgifter för sin egen pensionering. Att härvid — såsom statskontoret tolkat motionen — genom beviljande av uppskjuten livränta gå utöver de föreskrifter, som gällt enligt kommunikationsverkens pensionslag, synes utskottet emellertid icke motiverat eller ur kostnadssynpunkt tillrådligt. Men även ett tillgodoräknande enligt nämnda lag av kapitalvärdet av avgifterna torde få anses vara en alltför långt gående åtgärd. Såsom statskontoret framhållit, ha befattningshavarna redan före avgången erhållit visst vederlag för pensionsavgifterna i form av rätt till invalid- och sjukpension. Redan återfåendet av erlagda avgifter — utan ränta därå — synes utskottet innebära en stor förmån ur befattningshavarnas synpunkt. En dylik lösning skulle dessutom medföra en betydande administrativ förenkling. Vidare synes det utskottet, att en återbetalning av avgifterna i så fall bör begränsas till att avse befattningshavare, som vid bestämmelsernas ikraftträdande alltjämt äro i livet, ävensom att återbetalningen bör göras beroende av särskild ansökan från vederbörande befattningshavare eller dennes rättsinnehavare.

Enligt utskottets mening skulle det sålunda i och för sig vara rimligt och möjligt att i modifierad form realisera den i motionen väckta tanken. Emellertid saknas material för bedömande av förslagets räckvidd och ekonomiska innebörd. Såsom statskontoret antytt, torde det icke utan ingående undersökning vara möjligt att fastställa vare sig antalet av de personer, vilka skulle kunna bli delaktiga av den ifrågasatta förmånen, eller storleken av de i varje särskilt fall erlagda pensionsavgifterna. I detta sammanhang bör framhållas, att en åtgärd i motionens syfte måste inbegripa även militära befattningshavare, som avgått ur tjänst före ikraftträdandet den

1 juli 1935 av militära tjänstepensionsreglementet. Med hänsyn till det anförda och då nuvarande statsfinansiella läge manar till försiktighet, när det gäller nya utgifter, finner sig utskottet icke nu kunna taga definitiv ställning i frågan. Enligt utskottets mening torde emellertid denna böra göras till föremål för närmare utredning genom Kungl. Maj:ts försorg i syfte att klarlägga, huruvida och i vad mån förutsättningar föreligga för återbetalning i här avsedda fall av erlagda tjänstepensionsavgifter. Utskottet vill därför förorda, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i ämnet och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 110, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i anslutning till vad utskottet ovan anført låta verkställa utredning av frågan, huruvida och i vad mån återbetalning av erlagda tjänstepensionsavgifter må kunna medgivas i sådana fall, då befattningshavare vid avgång ur statens tjänst icke erhållit vederlag för avgifterna vare sig genom inbetalning till pensionsstyrelsen för beredande av pension därifrån eller i form av uppskjuten livränta, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 28 april 1942.

På bankoutskottets vägnar:

BJ. HOLMGREN.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerberg*, Berling, Nordborg, Sandén, von Horn*, Bodin*, Löfgren och Albertsson*;

från andra kammaren: herrar Paulsen*, Andersson i Falkenberg*, K. A. Westman*, Hall*, Andersson i Munkaljungby*, Hilding, Ericsson i Kinna och Dickson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.